

United States Holocaust Memorial Museum

Interview with Stefanija Safronova

RG-50.473*0165

Part 1

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Alicija Žukauskaitė: Pirmiausia norėjau, kad prisistatytumėte. Koks jūsų vardas ir pavardė?

Stefanija Safronova: Stefanija Safronova.

Alicija Žukauskaitė: Kuriais metais jūs esate gimusi?

Stefanija Safronova: 1923 metais liepos 19 dieną.

Alicija Žukauskaitė: Ir kur?

Stefanija Safronova: Lazdijuose. Čia mano gimtinė.

Alicija Žukauskaitė: Jūs visą laiką ir gyvenote Lazdijuose?

Stefanija Safronova: Taip. Išskiriant tą laiką, kai kaime mokytoja buvau. Bet aš šeštadieniai, sekmadieniai būdavau čia.

Alicija Žukauskaitė: Sakykit, ar Lazdijuose buvo daug žydų prieš karą?

Alicija Žukauskaitė: Taip. Apie trečdalis gyventojų. 3 800 buvo lazdijiečių, tai iš jų apie trečdalis buvo žydai. Prieš karą.

Alicija Žukauskaitė: Ar jūs juos pažinojote?

Stefanija Safronova: Taip. Aš gimiau Senamiesčio gatvėje, kur dabar gyvenu, ir mano pirmieji kaimynai buvo žydai. Aš net jų sinagogoj būdavau, maldos namuose.

Alicija Žukauskaitė: Ar jūs matėt, kas atsitiko su tais žydais, kai prasidėjo karas?

Stefanija Safronova: Taip, mačiau.

Alicija Žukauskaitė: Papasakokite, ką jūs pati matėte.

Stefanija Safronova: Pačią pirmą dieną mane labai sujaudino vienas įvykis. Tada aš ėjau Seinų gatve, kuri ir dabar vadinasi Seinų gatve, aplankyti savo mylimos draugės, su kuria draugavau, ar ji gyva po fronto. Nes frontas pas mus kai prasidėjo nuo ryto, nuo kokios šeštos valandos, tai iki dvyliktos valandos vyko bombardavimas, šaudymas, degė miestas. Tai aš nuėjau po pietų aplankyti savo draugės iš Vytauto gatvės. Ir ką aš pamačiau? Ties namu nr.13, - rodos, dabar matau, ėjo tėvas su mažais vaikais, žydų tautybės, su krepšiu ant nugaros, o jį vaikė baltaraištis. Jau pačią pirmą karo dieną jau buvo čia baltaraiščiai. Ant rankovės buvo baltas raištis. Jis jį stumdė, neleido jo į jo gimtuosius namus. Tas namas dar ir dabar stovi. Tada jis paprašė leisti nors į malkinę, vaikus nusiųsti mažus. Tai jį spardė tas žmogus. Bet aš jo pavardės nežinau, jis man buvo nepažystamas tas žmogus. Tai šitas vaizdas mane pirmiausia sukrėtė. O taip pat mačiau einančius su krepšiais, kurių namai jau sudegę buvo, tuos žydus. Vieni bėgo. Vytauto gatvės gale buvo toks upelis – Dumblaitis. Tai į jo krantus bėgo, slėpėsi. Kiti bėgo į sinagogos pusę, nes ji buvo dar tada nesubombarduota. Buvo vaizdas baisus. Ir ant rytojaus, birželio 23 dieną, susirinko vadinamieji inteligentai-aktyvistai, ir jie sudarė tokį Lazdijų valdžios komitetą. Į tą valdžios komitetą įėjo keletas žmonių, kai kurie man net labai gerai pažystami. Vienas iš jų buvo Pranas Baubonis, mano bendraklasis, gimęs 1923 ar 1924 metais. Dabar jau jis miręs. O surašė tą protokolą to valdžios organo mano buvęs gerbiamas literatūros mokytojas Rapolas Stankūnas. Šitas dokumentas yra atšviestas, dokumentų knygoje yra, ir tame dokumente to susirinkimo metu rašoma: buvo sugiedota Hitleriui, vaduotojui, "Ilgiausių metų" ir padėka išreikšta. Tai mes jau išsigandom. O viskas tas vyko toje pačioje gatvėje, todėl aš daug ką ir žinau.

Alicija Žukauskaitė: Sakykit, o tą dokumentą jūs tada matėte?

Stefanija Safronova: Ne, aš tik mačiau, kai buvo susirinkę, tie ponai kai (kada) ėjo, bet aš nežinojau, ko jie eina. O paskui jau jie buvo valdžioj. Tai aš juos mačiau, tuos žmones.

Rapolas Stankūnas mano mokytojas buvęs. Tai aš jį labai gerai pažinojau. Jis neseniai mirė. Mokytojavo vėliau. Tai va, tai pirmas vaizdas. Toliau... Tai tą dieną, 23-čią, jie

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

susirinko ir tuojau pat priėmė nutarimą, atsimenu turinį, bet aš šitą vėliau skaičiau, kad pavojingesnius visuomenei žydus uždaryti į getą. Na, ir ką gi, nuo tos dienos juos suvarė į du barakus, buvusius tarybinės armijos barakus (kareivines).

Alicija Žukauskaitė: O tas dokumentas, iš kur jūs žinot, kad tas dokumentas, kurį jūs vėliau pamatėt, būtent ir yra šitų žmonių sukurtas?

Stefanija Safronova: Aš mačiau, kaip jie veikė.

Alicija Žukauskaitė: Taip, bet ar ten yra kokie nors parašai po tuo dokumentu, ar kas?

Stefanija Safronova: Po tuo dokumentu yra parašai, bet aš mačiau tik kopiją, kuri išspausdinta knygoje.

Alicija Žukauskaitė: Bet jūs žinote, kad tai yra būtent tas dokumentas?

Stefanija Safronova: Taip, todėl kad pažystami žmonės. Užtai, kad aš čia gimiau ir aš pažinojau. Pavyzdžiui, sekančią dar dieną jie pasiuntė raštą į Kauną *gebiz kommissar'ui* ar kam ten siuntė, kad jie nori patalkininkauti, ir surašytos pavardės žmonių, kad jie talkininkaus, ieškos tarybinių karių likučių, - šitaip buvo. Ir ten išrašytos pavardės. Aš tuos žmones visus pažinojau: Jonuška iš Paladijų kaimo, Juozas Karosas, buvęs Lazdijų policininkas, žinoma, jau jie mirę, tai buvo seniai. Tai aš mačiau, ką jie darė. Jie vaikščiojo ginkluoti, turėjo kiti šautuvus, pasidarė aktyvistai, ir jie čia vaikščiojo, tvarką darė. O tie žydai... Žydai, žinokit, buvo išvaryti iš tų barakų, kurie netoli nuo mano tėviškės, šalia mūsų mokyklos, gimnazijos dabartinės, tai jie buvo išvaryti valyti griuvėsių, nes rytoj ir poryt, dar kelias dienas degė miestas, visas centras buvo sudegintas, tik pora namų liko. Tai tokie seni, po septyniasdešimt, po aštuoniasdešimt metų žmonės, alkani, jie rinko akmenis, tvarkė tas plytas, - tiesiog buvo sunku žiūrėti. Užkabino jiems iš karto tas geltonas žvaigždes. Viskas tas vyko netoli mano tėvų namų. Ir jie pas mus vaikščiodavo, prašydami valgyt. Ir paskui areštuodavo už tai. Mane tris kartus areštavo. Pirmą kartą... tai tokiai Braudaitei, - Chaškė vardas jos buvo, mano bendraklasė, našlaitė, labai iš neturtingos šeimos, man labai buvo jos gaila. Tai ji atėjo į namus, mamos mano nebuvo, tai aš atriečiau didelę riekę duonos, įpyliau butelį pieno ir burokėlių keletą išroviau. Ir ji grįžo, reiškia, iš mano tėvų namų į tą getą. Grįžo, o policininkai... Jokios vokiečių sargybos čia nebuvo, čia tie baltaraiščiai visi, tie aktyvistai viską tedarė, buvę policininkai. Kai kurie ankstyvesni policininkai, Smetonos laikų dar, kai kurie žemę arė, o kiti nuėjo (į baltaraiščių būrį). Jų gi niekas prievarta nevarė. O tas Aleksas Karaliūnas, mano bendraklasis, saugumo viršininku pasidarė. Su pistoletu vaikščiojo, mačiau. Na, ir kai mane pirmą kartą areštavo...

Alicija Žukauskaitė: Minutėlę, pabaikit (pasakoti) apie tą mergaitę.

Stefanija Safronova: Ta mergaitė, kai grįžo, tai ją sargybinis sulaukė. Kur buvai, paklausė.

Ji pasakė. Iš kur parsinešei? Sako, Melnikaitė Stefutė man davė šitą maistą. Tai atėjo manęs areštuot tada. Ir tik vieną dieną laikė. Nuvedė į policiją, ir kai vedė per vieną kabinetą į kitą, tai aš mačiau vėl baisų vaizdą. Sėdėjo kažkoks vyras, pusiau apnuogintas, be baltinių, ant kėdės, o kiti jį rimbais mušė. Lietuvis jis buvo tas žmogus, man atrodo, blondinas. Paskui mane paleido. Paskui vaikščiojo po kiemus policininkas Demionas. Jis buvo iš Kapčiamiesčio. Tas Demionas skaitė tokį raštą, kad kas šelpis žydus, bus traktuojama, kaip žydai. Ir mes kieme stovėdami klausėmės to jo skaitomo rašto. Ir dvi kaimynės, tokios senos panos (senmergės, netekėjusios moterys), Agota ir Rožytė Kubertavičiūtės, jos jau mirusios, žinoma, viena ir sako: ponuli, mes tai nešelpiam žydų, o va Melnikas, - ant mano tėvo pasakė, jis tai šelpia. O pas mus ėjo ir ėjo tie žydai, dėl to, kad mano tėvas buvo stalius, ir jis daug dirbo parduotuvėse, baldus mokėjo daryti, su

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

visais mes bendravom. Tai kaip neduosi. Tai va, kokie žmonės buvo, matot. O paskui tuos žydus laikė iki rugpjūčio mėnesio, beveik iki pabaigos. Ir tada iškėlė juos į Katkiškę. O ta Katkiškė kaip koks Lazdijų priemiestis. Ten juos ir sušaudė. Ir žinot, ką dar sužinojau? Perskaičiau žurnale „Gairės“, kad to geto organizavimui vadovavo Landsbergio tėvas. Ir net Lazdijai aprašyti. Tai man buvo labai įdomu... Aš pati į tą getą nevaikščiojau. Šalia geto ant kalniuko buvo šaltinis. Tai jie ėjo ten praustis, sėmėsi tą vandenį su rūdimis. Kaip jie gaminosi tą maistą, aš neįsivaizduoju, ir kaip galėjo daugiau, nei tūkstantis žmonių, tilpti dvejuose barakuose, nesuprantu aš šito.

Alicija Žukauskaitė: Jūs dabar kalbate apie pirmąjį getą ar apie antrąjį?

Stefanija Safronova: Taip, taip, apie pirmąjį, kur šalia mūsų. Taip, taip, prisimenu šitą... Aš mačiau juos, kai juos varė į darbus, jiems buvo uždrausta vaikščioti šaligatviu, jie galėjo eiti tik ta kelio dalim, kur arkliai važiavo. Stumdė juos, smarvėm pravardžiavo. Stumdė tokius senus, kad jie rinktų tuos akmenis, tas nuolaužas visokias. Buvo numatyta kažkokios maisto kortelės ir jiems, bet labai mažas davinys. Jie ėjo prašyt. Kokį drabužį išsimainydavo, prašė tai duonos, tai bulvės kokios... Buvo sunku labai jiems. Buvo nėščiu moterų, buvo mažų vaikų, muilo neturėjo. Tai mano tėvai viską davė. Mano tėvą tris kartus areštavo, o paskui net ir sušaudė. Istorijos liudininkas buvo nereikalingas. Aš turiu dokumentą, gestapo išduotą, originalą... Viską mes tą žinom, viską matėm savo akimis... Dar man labai įsiminė vienas įvykis, būtinai turiu jums papasakoti. Ėjau iš parduotuvės namo. Bet tai jau buvo, žinot, rugsėjo mėnesį, gal spalio pradžioj, bet taip jau rudenį. Aš einu pro ligoninę. Įvažiavo vežimas vienu arkliu (pakinkytas). Sėdi vežikas, o ant laiptų ligoninės stovi būrys darbuotojų. Kadangi aš baigiau seserų (medicinos) kursus 1939 metais, būdama gimnaziste, tai aš visą personalą pažinojau, ir tą ligoninę žinojau, ir man buvo įdomu, kas gi čia vyksta, kad stovi būrelis ir verkia. Su chalatais, su skarelėm tom seselių... Tokia puiki seselė Adolfina Laužikaitė, aš ruošiuosi apie ją parašyt. Adolfina vardas jos. Ji labai puiki akušerė buvo. Ir ji laiko vaikutį, ir aš matau, kaip ji paduoda mano kaimyno žydo batsiuvio Šimančiko dukteriai... Ji pagimdė vaikutį, ir ta akušerė jai paduoda. Suvystė, padavė drabužėlių. Verkė moterys, nes žinojo, kur ją veš... Pasodino ją į tą vežimą su tuo vaikeliu ant rankų, ir išvežė ją į Seinų gatvę, reiškia, į getą. O ten su tuo vaikeliu ji buvo sušaudyta už kelių savaičių. Buvo baisus vaizdas.

Alicija Žukauskaitė: Sakykit, kada buvo pereita iš vieno geto į kitą?

Stefanija Safronova: Maždaug tokiu laiku, kaip dabar, maždaug rugpjūčio mėnesio pabaigoj, manau, kad pabaigoj, va tiksliai laiko negaliu pasakyt.

Alicija Žukauskaitė: Kiek laiko žmonės prabuvo tam gete?

Stefanija Safronova: Na, tai nuo rugpjūčio pabaigos, visą rugsėjį, visą spalį, ir juos sušaudė lapkričio mėnesio pradžioje. Rašo visur, kad tai buvo lapkričio 3-čia diena. Kažkodėl man atrodė, kad tai buvo 2-ra. Gal bijojo per Visus Šventus šaudyti, kad bus daug žmonių ir matys tą egzekuciją baisią. Tai jau buvo prieš tai iškastos duobės, grioviai, prieš kokias dvi savaites. Tai tie žydai verkė, aimanavo, ir mano tėvo vis klausdavo, kada dar buvo šitam gete, ar kituose miestuose šaudė, ar dar yra žydų. Mano tėvas prekiavo, kad kokį rublį turėtų, nuvažiuodavo dažų, vinių, - jis gi buvo stalius, į Kauną, tai sako, dar mačiau, yra. Jis galvojo, gal atidės šitą viską, gal nešaudys daugiau. Na, ir sušaudė juos. Atvažiavo... Irgi aš buvau liudininkė to visko. Mano turbūt tokia dalia, kad man tenka pabūti istorijos baisyuose verpetuose. Ir vėl aš nuėjau aplankyti savo tos draugės lapkričio mėnesį, jei tai buvo 3-čia diena, po Visų Šventų, ir nuėjau pas tą savo draugę, jos motina buvo, dvi seserys. Ta mano draugė gyva, gyvena Vilniuje Mildos

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

gatvėje, Birutė Živetkauskienė-Miglinaitė, labai puiki moteris. Jie labai šelpė žydus, jų motina ir jos, ir mes kalbėjomės. Iš vakaro biškį pasnigo, bet žemė neįšalusio buvo, tai taip kad matėsi gerai viskas. Ir motina jų išėjo į kiemą, grįžo ir labai verkė balsu. Sakom, kas darosi? Sako, mergaitės brangiosios, šaudė žydus. Ir Calkę sušaudys. O tas Calkė, pavardės nežinau, jis dešras darė, tai jie jam pardavinėjo jautieną. Calkė, jaunas vyras toks. Oi, ir Calkę sušaudys... Ir mes visos verkiame balsu. Išėjome į kiemą, ir iš to kiemo mes matėm. Toje vietoje, kur dabar Lazdijų parkas, tai buvo tokia Mozeliausko, - tą Mozeliauską paskui irgi areštavo, Mozeliausko sodas. Nedaug medžių buvo, tai lapai jau nukritę buvo, ir mums buvo labai gerai matyti Katkiškė. Ir mes pamatėm, kaip būreliai tamsiai apsirengusių žmonių buvo varomi iš tų barakų į kairę pusę iš mūsų žiūrint, į tą kalnelį, kur jie dabar guli. Ir prasidėjo šaudymas. Tratėjimas. Tai buvo baisu. Mes verkėm labai... Baisu... Jų aimanas, kai juos varė iš to geto, girdėjo aplinkiniai žmonės, kurie netoli gyveno.

Alicija Žukauskaitė: O jūs patys ar girdėjot jų aimanas?

Stefanija Safronova: Ne, aš to negalėjau, nes biškį per toli, bet mano tėvas man daug ką papasakojo. Steponas Melnikas, tėvas mano. Jis buvo išvartytas užkasti tų duobių. Rinko (užkasimui) tokius žmones, kurie bendravo su žydais, tokius daugiausia, tokius, kurie tarybiniais metais koku tarnautoju buvo, kas milicijoj dirbo, tokius... Na, ir lenkus, rusus. Bet ir lietuvius varė, visokius. Ir jie turėjo užkasti tas duobes, kurios prieš tai, anksčiau kitų buvo iškastos. Kada (kai) juos suvarė į policijos kiemą Vytauto gatvėje, tuos surinktus vyrus, tai pasakė, kad turėsit užkasti duobes. Tai kai kurie pradėjo skūstis, - mano tėvui kaip sykis pūlinys ant delno buvo, tai sako, man ranką skauda, kitas sakė, kad mano vaikas serga, atleiskit mane, tada jie pradėjo šaudyti į viršų, policininkai mūsų. Pas mus nebuvo jokių vokiečių čia, valdžia buvo sudaryta iš lietuvių nacionalistų. O kai atvažiavo tos mašinos į Katkiškę, gal trys autobusai kokie buvo, nes aš paskui mačiau, kaip atvežė tuos šaudytojus prie valgyklos čia jau Seinų gatvėje. Na, juos atvežė, tai buvo, sako, kokie du ar trys karininkai vokiečiai. Bet aš pati jų nemačiau, man tėvas pasakojo. O kareivius aš juos mačiau.

Alicija Žukauskaitė: Tėvas matė, kaip atvažiavo tos mašinos prie duobės?

Stefanija Safronova: Taip, taip, taip.

Alicija Žukauskaitė: Tėvas matė, kaip šaudė?

Stefanija Safronova: Taip. Man dar papasakojo tą atsitikimą, kaip juos... Na, suvaro grupę žmonių, prieš tai liepia nusirengti drabužius, ir varo juos basus. Varė. Basus, su apatiniais drabužiais. Tai tie, kurie buvo tokio amžiaus, kaip dabar jau aš, seni tie tėvai, tai jų vaikai imdavo tą tėvą už rankos, ar motiną, vienas tempia už vienos rankos, kitas už kitos, ir begom (bėgte), kad greičiau išoktų į tą griovį, į tą duobę. Numeta drabužius, - tuos drabužius parsivežė kiti, kuriuos aš tikrai žinau, ir pavardes, ir žinau, kur jie (drabužiai) buvo laikomi, nes mačiau. Ir kada (kuomet) jie šoko į tas duobes, tai atėjo kareiviai, juos jau šaudė. O kada sušaudė grupę, kareiviai pasitraukia, pašaukia vyrus, kurie suvaryti su kastuvais užkasti. Tie vyrai ateina ir užmeta žemėm. Dar ten raitosi tie žmonės, dar jie pusgyviai, ne iš karto gi numiršta žmogus. Ir kai užmetė eilę tų žemių ir traukės atgal, sujudėjo žemė, ir išlindo berniukas. Mano tėtė sako, kad jis galėjo būti kokių dešimt, dvylikos metų. Jis atsiklaupė, sudėjo rankas, kaip maldai, ir priėjo Paciukonis, vachmistras, Paciukonis, man pažystamas, iš Kauno gatvės, bet jis jau miręs, policininkas, vachmistras, jis priėjo ir nudėjo tą vaiką. Viskas... Po to atvarydavo kitą grupę. O mes stovėjome tam kieme mano draugės ir verkėm, nes mums buvo baisu. Ir

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

suvarė juos dalimis, - grupėmis varė, varė, varė, jau, žinot, po pietų baigėsi ta egzekucija. Aš norėjau eit namo, bet aš labai bijojau eiti viena, tai mane lydėjo ta mano draugė Birutė Miglinaitė, kuri Vilniuje gyvena, Mildos gatvėje, ir jos pusbrolis Mikas Tuminauskas. Jis palaidotas Lazdijuose. Vienas iš vienos pusės, kitas iš kitos, ir mes pavaliai (palengva tarmiškai) ėjom Seinų gatve. Ir kada mes priėjome tą vietą, kur dabar stovi senas žydo Titevskio namas, o dabar ten įsikūrusi parduotuvė „Agnė“, tai ten tada buvo valgykla, pieno produktų parduotuvė vienam kampe ir kino teatras. Jis liko gyvas, tas žydas, su šeima. Jo žmona mokytoja, aš ją pažinojau, ir du maži vaikai. Jie buvo išvežti 1941 metais birželio 14-tą į Sibirą, ir liko gyvi. O kiti žuvo. Tai va, toj vietoj mes sustojome su savo ta drauge ir jos pusbroliu, - galėjom ir toliau paeit, bet mums buvo net įdomu. Už mūsų sustojo trys autobusai, ir iš tų autobusų išėjo kareiviai. Matyt, kad jie galėjo būti ir išgėrę, kažkokie lyg energingi ėjo, net kai kurie su žiedais ant rankų, ir jie visi nuėjo į tą valgyklą pavalgyti po sunkaus darbo. Po žmonių šaudymo... Tai buvo baisu.

Alicija Žukauskaitė: Ar jie buvo tie, kurie šaudė, šitie kareiviai?

Stefanija Safronova: Taip, taip, jie atvažiavo tais autobusais.

Alicija Žukauskaitė: Ar jūs tada žinojot, kad jie iš to šaudymo?

Stefanija Safronova: Mes gi girdėjom, kad ten šaudė, jie iš tos pačios pusės atvažiavo, kur jau buvo tas kapinynas jau. Bet gi mes matėm viską, žiūrėjom su ta Birute ir jos mama.

Alicija Žukauskaitė: Kokia kalba kalbėjo tie kareiviai?

Stefanija Safronova: Lietuviškai. Lietuviškom uniformom apsirengę buvo. Tikrai, šita galiu prisiekti.

Alicija Žukauskaitė: Ar jie buvo su ginklais?

Stefanija Safronova: Na, šito negaliu pasakyti. Galimas daiktas, kad mašinoje paliko, šito negaliu pasakyti, nežinau. Na, tai kai jie visi nuėjo, tai tada mes pasukom į mano gatvę. Palydėjo tie draugai mano. Ir aš jau radau savo tėvą parėjusį, labai sujaudintą, nepaprastai, ir jis mums papasakojo... Kokias dvi savaites jis atvirai kalbėti negalėjo. O paskui daugelį tų, kurie užkasinėjo, areštavo. Daugelį tų... Ir sėdėjo kameroose. Tris sušaudė. Su mano tėvu sušaudė Zagževską Česlovą dvidešimt trejų metų. Mano tėvui buvo keturiasdešimt devyni. Man buvo devyniolika tada, kai tėvą sušaudė...

Alicija Žukauskaitė: Ar tą gestapo pažymą jums išdavė gestapas?

Stefanija Safronova: Mamai mano išdavė, ir aš ją turiu stalčiuje.

Alicija Žukauskaitė: Ir kas ten yra parašyta?

Stefanija Safronova: Ten parašyta, aš dabar gerai neatsimenu turinio vokiškai, bet galiu pasakyti lietuviškai.

Alicija Žukauskaitė: Pasakykite lietuviškai.

Stefanija Safronova: Taip, mirčiai paskirtas Steponas Melnikas, Juozo sūnus, gimęs tada ir tada, lenkas, - mano tėvas buvo iš Lenkijos kilęs, ir pasakyta, kad jis SS, SD policaj komisariato, ar kaip ten pavadinta buvo, kad jis paskirtas mirčiai. Ir parašyta, kad nuosprendis įvykdytas 1942 metais spalio 9 dieną. Tik nepasakyta kur. Bet jis sėdėjo Marijampolės kalėjime, ir ten jį sušaudė. Ir kai jį sušaudė ir dar tuos du vyrus, Kalinovą, rusą, ir lenką Zagževską (Zagževskį?), ir mano tėvą. Iš vakaro jiems perskaitė nuosprendį iš gestapo atvažiavę. Kalėjimo kieme buvo koplyčia, ten juos suvedė su dideliais šunim. Jau jie žinodavo, kaliniai, nes ten labai dažnai ten šaudydavo, kad jau jeigu su šunim atvažiavo, jau viskas, jau ką nors šaudys. Na, ir perskaitė nuosprendį. Aš net

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

neįsivaizduoju, koks buvo tvirtas mano tėvas, kad jis nei šaukė, nei keikė ką nors kameroje. Pasimeldė, - lenkai labai pamaldūs.

Alicija Žukauskaitė: O iš kur jūs žinot būtent šitą vaizdą, šitą epizodą?

Stefanija Safronova: Tuoj pasakysiu, tuoj pasakysiu. Grįžo gyvi kiti iš tos kameros, žmonės, kurie sėdėjo. Ir aš turiu jų ir paliudijimus, tie paliudijimai yra patvirtinti notaro su antspaudais, aš juos sauguju pas save stalčiuje. Mozeliauskas, Morkevičius Stasys, Pikutis, - jie iš tos kameros... Taip pasakysiu. Jie stovėjo kameroje, ir langeliai buvo labai aukštai, tai jie norėjo pamatyti, ar tikrai šaudys. Tiesa, ryte, kada jie papusryčiavo, mano tėvas pasimeldė, kaip visada, ir įėjo sargybiniai ir pasakė: apsirenkite savo drabužiais. Ir jie visi trys apsirengė savo drabužiais. Ir pasakė, jūs dabar išeisite, - taip man pasakojo tie, kurie sėdėjo kalėjime, ir jis, išeidamas pro duris pasakė taip: sudie, vyrai, pasakykit paskutinį sudie mano žmonelei ir vaikams... Ir jie man pasakė šitą... O kada jie ėjo pro duris, tai tas Zagževskas, jaunas vyrukas, nusiėmė savo kepurę, atsigrįžo (atsisuko) į tokį kalinį Solovjovą ir pasakė: paimk, turėsi atminimą. Ir man ta Solovjovo žmona priminė neseniai... (verkia). Ir juos išvedė koridoriumi, tai tie vyrai vienas kitam ant peties atsistojo, ar kaip ten, kad labai aukštai buvo tie langeliai, ir pažiūrėjo, ir matė, kaip šaudė juos... Jie matė, tie kaliniai. O paskui juos užkasė. Paskui po dviejų metų, 1945 metais rugpjūčio mėnesį, - aš tada buvau nėščia, ištekėjusi jau buvau, ir manęs neleido važiuoti į Marijampolę. O mano mamą pakvietė, ir mano vyras nuvažiavo į Marijampolę, buvo tokia valstybinė komisija sudaryta, ir atkasė tuos kapus. Tai mano mama pažino dvi moteris, kurios su manim sėdėjo kalėjime. Mane buvo pasodinę trečią kartą, jau po žydų sušaudymo, kaip ir tėvą trečią kartą pasodino. 1942 metų kovo 23 dieną ryte buvo Didysis pirmadienis prieš Velykas. Padarė pas mus kratą, ieškojo ginklo ar kažko. Protokolo mums nepaskaitė, mes nežinom, ką jie ten parašė. Ir tik pasakė tėvui, kad apsirenkite ir eisite su mumis į policiją, ten pasirašysite protokolą. Kratai vadovavo Simonavičius, kažkur kilęs nuo Marijampolės, man nebuvo pažystamas anksčiau, o rašė protokolą man gerai pažystamas žmogus iš mūsų gatvės Kadziauskas. Buvęs mokytojas, jis tapo saugumiečiu (vokiečiu). Čia saugumiečiai buvo. Ir Einorius, jis iš Lazdijų, nežinau, iš kur jis kilęs, bet gyveno mūsų gatvėje, vedęs buvo lazdijetę, paskui jis pabėgo 1944 metais (jis buvo saugumietis) į Ameriką, ten jisai mirė. O žmona jo išprotėjo. O tas Simanavičius taip pat pasitraukė 1944 metais čia pridaręs visko Lazdijuose. Na, ir liudininkai kokie buvo – taip pat atsimenu. Markevičius Stasys, jis paliudino (paliudijo) man, turiu notaro patvirtintą liudijimą, kad jis buvo pakviestas, kaip liudininkas, paskui toks Butanavičius. Tas Markevičius tik pernai mirė. Va, aš tą labai gerai prisimenu. Kai tėvą išvedė jau pasirašyti to parašo, tai kai aš labai tikinti buvau, labai tikėjau žmonėmis ir labai Dievu tikėjau tada, aš nubėgau į bažnyčią pasimelsti. Ir prie Marijos altoriaus aš labai verkiau suklypusi, labai prašiau Dievo pagalbos. Ir kai aš išėjau pro duris, atsistočiau ant laiptų, žiūriu, kažkokia moteris su skara apsisupusi eina į bažnyčios pusę ant šventoriaus. Nepažinau savo mamos iš susijaudinimo. Mama... Aš tada pakviečiau, mama, turbūt tėvelis parėjo namo. O ji sako, ne, aš atėjau pasakyti, kad atėjo tavęs areštuoti, net nežinau, už ką. Ir iš tikrųjų, aš paėmiau jos rankas į savo rankas, - tokios šaltos rankos, man taip gaila pasidarė. Galėjau pabėgt per tą šventorių kur nors, bet jeigu ją areštuos, tai kaip mano seserys, broliai mažiukai bus? Aš sakau, mama, ką man daryt? Ji sako, aš nežinau. Ir aš nežinojau. Ir iš karto prisistatė du vyrai saugumiečiai, mane areštavo ir nuvedė į kalėjimą. Pirmiausia tardymas, paskui jau kamera. Kameroj mes sėdėjom vienuolika moterų... O gal čia jums neįdomu šitas?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Alicija Žukauskaitė: Įdomu.

Stefanija Safronova: Čia teisybė. Sėdėjo vienuolika moterų, ir aš buvau jauniausia, aštuoniolikos metų. Su manim sėdėjo gydytoja Voronecka, labai puiki moteris, ji jau mirusi, su manim sėdėjo dvi tarybinių karininkų žmonos, aš jas pažinojau. Tą vieną pažinojau anksčiau, Dusią Firtikovą. Ir Malkova. Abidvi jas sušaudė Marijampolėj. Ir kai atkasė, mano mama atpažino iš drabužių jas. Malkovos buvo labai gražūs plaukai, ji atvažiavo prieš karą pas vyrą, dar nė vaikučių neturėjo. O Dusios vyras buvo kažkur pasislėpęs, jį bėgantį nušovė. Nušovė ir tą Dusią paskui, ir mama mano ją atpažino, nes ji jai siuvo suknelę, - mano mama buvo siuvėja. Duktė Fainočka trejų metų liko našlaite. Na, kitos moterys sėdėjo iš kaimo – aš jų nepažinojau, dabar gal jau čia ir nesvarbu. Mes vienuolika sėdėjome. Dvi sušaudė iš mūsų tarpo.

Alicija Žukauskaitė: Kaip jus tardė, ko jie norėjo? Kas jus tardė?

Stefanija Safronova: Aha, tardė tie patys – Karaliūnas Aleksas toksai, kuris Amerikoje dabar gyvena, Antanas Soroka iš Miškinių, mano bendraklasis buvęs. Va, tokia jauni žmonės sulindo į tą valdžią, į tą saugumą.

Alicija Žukauskaitė: Tai jūsų bendraklasis jus tardė?

Stefanija Safronova: Taip, taip... Pirmą kartą tai tas Soroka turėjo tokį guminį daiktą, nežinau, kaip vadinasi, kurį milicininkai turi, tai vis man prie nosies taip, prie nosies... Man buvo labai skaudu, mes gi gimnazistai, draugai buvome. Tai jis tardė mane už tai, kad aš valgyt daviau tai Braudaitei tos duonos... Kitą kartą irgi už tai, kad maisto daviau. O šį kartą tas Karaliūnas... O koks mane tardė, dabar ir pavardę pamiršau. Buvo Simonavičius, buvo Karalius... Ne, Karalius buvo policijos vadas, šitie buvo saugumo darbuotojai. Ten buvo visokių saugumo darbuotojų. Buvo toks iš Leipalingio... gal aš prisiminsiu pavardę... Telešius, atrodo. Telešius. O tas Karaliūnas Aleksas tai tapo paskui viršininku, iš pradžių buvo tas Simonavičius, o paskui tas kažkur išsikėlė, tai tas Karaliūnas tapo (viršininku). Paskui jis irgi kažkur išsikėlė, paskui karas baigėsi. Tai jie čia gyveno, Lazdijuose.

Alicija Žukauskaitė: Tai ką jie iš jūsų norėjo?

Stefanija Safronova: Ką norėjo? Visą laiką klausinėjo, matyt, sąryšyje su tėvo areštu. Ar pas jus neužeidavo kokie žmonės, iš kur atvykę, klausė, ar bendravote, ar jūsų tėvai buvo pažystami su vietiniais lenkais, dvarininkais kokiais. Mano tėvas buvo stalius, mama siuvėja, tai mes daug pažystimų žmonių turėjome. Ar šelpėm žydus, klausė. Va, tokius klausimus uždavinėjo. Aš taip daugiau gal ir neprisimenu, žinot, daug metų praėjo.

Alicija Žukauskaitė: Ar naudojo fizinę jėgą prieš jus?

Stefanija Safronova: Prieš mane – ne. Bet prieš tėvą, tai net bijau kalbėt. Aš vienoj kameroj sėdėjau, o tėvas vyrų kameroj sėdėjo. Tai jį labai sumušė. Šitą man papasakojo mama. Kai aš sėdėjau kalėjime, tai tada antrą kartą darė kratą, - visą pasakysiu teisybę. Mano abu brolius, mažus vaikus, dvylikos, trylikos metų, areštavo ir uždarė į tokią areštinę – kalėjimo kieme namas medinis buvo, buvusio apskrities viršininko Braščiaus. Jis buvo puikus žmogus, jo tarybų valdžia net neareštavo, jis Smetonos laikų valdininkas buvo. Tai jo buvo namas, bet jo čia nebuvo, jis kaunietis, iš labai didelės šeimos, turėjo aštuoniolika brolių ir seserų, ir mirė jis turėdamas kokį šimtą du ar tris metus. Jis yra aprašytas vienam straipsnyje, bet tai jums neįdomu. Tai jo tam buvusiam bute tie mano du broliai buvo laikomi visą naktį ant kelių alsiklaupę, liežuvius iškišę ir iškėlė rankas į viršų, kad jie prisipažintų ar pasakytų, gal kur tėvas ginklus laiko. Na, jūs iš istorijos

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

žinote, kad tais laikais, gal 1942 metais, buvo visokių judėjimų. Ir ta „Partizanka“, ir „Armija Krajova“ kažkur buvo.

Alicija Žukauskaitė: Kas tuos brolius areštavo ir kada?

Stefanija Safronova: Na, tai tie patys saugumiečiai, kai aš sėdėjau kalėjime. Tai mama man paskui papasakojo, kai mane jau paleido per Velykas. O kai mama atėjo, atnešė valgyt, tai policininkas Kazlauskas, kuris tada buvo kalėjimo sargas, apstumdė ją. Ji sako, paduokit mano mergaitei ir vyrui valgyt, jis sako – suspėsi. Mama sako, aš negaliu, ten mano maža mergaitė penkių metų serga, mano sesutė. Tu tylėk, pasakė tas Kazlauskas, man atrodo, kad jo vardas buvo Bronius, policininkas, aš čia šeimininkas, ką aš noriu, tą aš ir darau. Kazlauskas, lietuvis, ne joks vokietis. Sako, aš galiu išsivest tavo tuos kalinius ir sumušt, suspardyt, ką norėsiu, tą padarysiu, ir man niekas už tai nieko nepasakys. O dar nepasakiau: tas moteris kai tardė, ruses tas, kurios su manimi sėdėjo kameroje, tai atėjo į kamerą po tardymo, mes išsigandome. Sudraskyta bliuskutė (marškinėliai). Aš labai gerai atsimenu, - aš regimasis tipas, rodos, matau ir dabar. Ji buvo su batukais ilgais auliniais tokiais ir su kelnėm tokiom „golf“ rudos spalvos. Gal ji kokia totorė buvo, gal rusė, juodaakė, tamsiaplaukė, graži labai moteris. Perplėšta buvo jos bliuskutė ir krūtinė apdraskyta iki kraujų. Tai jeigu jau moterį draskė, tai labai tikiu, kad ir su mano tėvu taip buvo. Reiškia, kada mano tėvą tardė, atbėgo viena mergaitė, ji buvo kokių šešiolikos metų ar kiek, Izabelė... palaukit... Izabelė... Uzdilaitė. O paskui, kai jau už vyro ištekėjo, paskui ji buvo Grigalavičienė. Tai ta Uzdilaitė buvo valytoja ir ji kartu tarnavo pas policijos vadą Karalių prie vaiko (dirbo aukle). Tai jai mokėjo atlyginimą kaip valytojai. Ir ji valė vakare, po tardymo. Kai mano tėvą taip labai sumušė, po nagais varė adatas, kojų padus labai mušė, tai taip sumušė, kad jis buvo kruvinas, matyt, ir galvą mušė, ir jis apalpo. Tai jį iš kameros išvilko, ir ant grindų tam koridoriuje ir gulėjo. Dabar tam name yra... Tas namas dabar yra, bet ten niekas negyvena, tada buvo tas saugumas. Ties gimnazija kitoje pusėje gatvės yra tas namas. Ir jis gulėjo sukruvintas, be sąmonės, tada liepė tie tardytojai tai mergaitei, kad ji nubėgtų vandens. Atnešė kibirą, ir pylė ant mano tėvo, ir jis atsigavo. Tai paskui už parankių nuvilko jį į kamerą. Aš savo tėvą tik vieną kartą pamačiau areštuotą. Kai mane jau išleido irėjau gatve, tai mačiau, kaip mano tėvas buvo išvestas kieme biškį pasivaikščioti su juoda šilta striuke, bet aš jį mačiau tik iš nugaros pusės. Paskutinį kartą gyvenime aš jį mačiau tada. O tuos brolius kankino dėl to, kad jie galbūt ką nors pasakys, žinot, kaip vaikai. Tai tas mano mažesnis brolis pasakė: sako, gal ant aukšto turi ginklą (palėpėje)? Tai jie atėjo dar kartą daryt kratą, nieko nerado, nebuvo.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.